

Húsvéti szokások a szlovéneknél a XX. század második felében

A magyarországi szlovének többsége Szentgotthárdon és hat környező településen él. Húsvéti szokásaik közül a mai napig a nagyszombati tűzgyújtás és durrogtatás maradt fenn. 1945-ig puszkaporral töltött „kis mozsárgyúval” durrogattak. Azóta nagyobb fémcsőben karbidmészrel fejlesztenek gázt, melyet meggyújtva szintén hatalmas durranást idéznek elő.¹ A XXI. században ez inkább már rendezvény, amelyet a helyi nemzeti önkormányzat szervez meg. A feltámadási körmenet alatt már égnék a dombokon a máglyák, de a durrogtatás csak utána következik. Eredetileg nem Krisztus feltámadásának öröme gyújtottak tüzet és csaptak lármát, hanem gonoszűző célzattal. A tűz és a zaj Európa-szerte a gonosz erők elűzésének eszköze volt, mely erők a télből a tavaszba való átmenetkor a legveszedelmesebbek.

Keresztútjárás

A böjti időszakban minden pénteken délután az idősebb asszonyok keresztúti ájtatosságra gyűltek össze a templomban, ahol a falon elhelyezett tizen-négy szlovén feliratos olajkép előtti „stációs imádkozást” (štacije moliti) tartottak. Ezt az egyik asszony vezette helyi szlovén nyelvjárásban. Egy imakönyvből² idézték fel Jézus keresztútjának történéseit. A Bevezetés után, majd minden állomásnál elénekeltek egy-egy versszakot az „Áll a gyötrött Istenanyja” egyházi népének helyi szlovén nyelvű változatából (Stala je mati dreselna). A legismertebb középkori ének, a *Stabat Mater dolorosa* Szűz Máriának a keresztfa mellett átélt fájaldalmáról szól. Feltételezett költője Jacopone da Todi, XIV. századi olasz költő.

Stala je mati dreselna, / Poleg križa jako tužna, /
Gda je viso sveti Sin.
Prežalostno njeno dušo, / I potrto srce tužno, /
Oster meč je prehodo.
O kak je dreselna bila, / Blagoslovljena i mila, /
Mati Sina Božega.
Milo si je zdihavala, / Gda je z očmi vidla, /
Strašne moke sina svetoga.
Što je, ki se nebi strnsno, / Mater Božo gda bi vido,
/ Vu tak velkoj žalosti?
Što je nebi pomilüvao, / Skuzami lice polevao, /
Vidévši njeno žalost?
Vidila je za grešnike, / Trpečega strašne moke, /
Sina zbičüvanoga.
Gledala je mati Sina, / Na križi vmirajočega, / Od
vseh ostavlanoga.
O pređraga Boža Mati, / Daj mi s teбом tao
prijeti, / Žalostnoga trpljenja.
Daj naj s tebov pravo lü bim, / Jezuša i več ne
zgü bim, / Njegove lü beznosti.
To mi sveta Mati sprosi, / I v mojo dušo pritisni, /
Rane Sina tvojeja.
Talnika me v mokaj včini, / Tvojga Sina ino
zvrači, / Rane srca mojega.
Daj naj s tebov tužno jočem, / I Jezuša pomilü jem,
/ Dokeč bom na tom svejti.

Poleg križa s teбом stati, / I tebi se pridružiti, /
Želem vu dreselnosti.
O devic draga Devica! / Bojdi meni pomočnica, /
I daj, naj jočem s teбом.³

Virágvasárnap

Európában a virágvasárnapi zöldág vagy barka megszentelése a X. századtól terjedt el Jézus jeruzsálemi bevonulásának emlékére, akit pálmaágakkal fogadtak. A szentelt barka a szlovén néphagyomány szerint is véd a villám, a vihar és a jégeső ellen. Szentelt barkaágakat tűztek a tetőgerendákba. Ha vihar volt, a tűzre is vetettek belőle. Húsvétvasárnap a gabonaföldekre is vittek a barkából, jó termésért fohászkodva. Barkaszentelésre annyi barkaágat vittek, hogy jusson belőle minden gabonaföldre és még maradjon otthon is a következő évi virágvasárnapig. Vihar esetén meghintették szentelt vízzel és tűzre dobták, hogy le ne égjen a ház.

Nagyszombati tűz, víz és gyertya

Felsőszölnökön reggel a templom előtt szentelték meg a tüzet és a vizet, a gyertyákat pedig bent a templomban. *Kühár* János szlovén plébános halála után (1987) ezek a szokások megszűntek. A tűzszentelés a harangtorony tövében történt. A harangozó a taplógombát (taupli) úgy gyújtotta meg, hogy egy üvegdarabbal vagy tükörrel a napsugarakat a taplógomba egy pontjára irányította, amíg az meg nem gyulladt. Amikor a drótra erősített tapló meggyulladt, a ministránsok felváltva addig pörgették, amíg az átáramló levegő lánggra nem lobbantotta. Ekkor a harangozó meggyújtotta vele a bükkfahasábokat. A bükkfa ugyanis sokáig tartja a parazsat. A hívek ebből a parázsból vittek haza dróton lógó fazekakban egy-egy darabot. Otthon a tűzhelybe dobták és azon főzték meg a húsvéti sonkát.

Mindenki hozott otthonról egy szál fehér gyertyát, amit a templomban az oltárhoz vezető lépcsőkre helyeztek. Zsebkendővel vagy egy darab papírral jelölték meg, hogy tudják, melyik kié. De a padban ülve

is foghatták a kezükben a gyertyát. A *szentelt gyertyát* annyi éven át őrizték otthon, amíg teljesen le nem égett. A húsvétkor *szentelt gyertyát* akkor használták, ha valaki meghalt a háznál. A *szentelt gyertya* lángjával torokfájást is gyógyítottak. A templomban nagy húsvéti gyertyát gyújtottak. Régen nem vettek minden évben újat, addig használták, amíg csonkig nem égett. Törzsén az öt tömjénszem Krisztus sebeit jelképezi.

A *keresztvizet* szintén nagyszombaton szentelte meg a pap. A keresztelőkút mellett bádogg zsírosbödönben is volt keresztvíz. Ebből meríthettek a hívek kis üvegcséikbe és vihettek belőle haza. Otthon a falitékában (szekrénykében) tárolták. Öntöttek belőle a szoba ajtaja melletti falon lévő *szenteltvíztartóba* is. Reggel és este ezzel vetettek keresztet.

Húsvétvasárnap

Húsvétvasárnap a kenyérrel, kaláccsal, sonkával és tormával *hímes tojást* is vittek ételszentelésre. Hazafelé versenyeztek az emberek. Aki előbb ért haza, az volt a legdolgosabb gazda abban az évben. A szlovéneknél a húsvéti tojást a keresztanyák festették keresztgyerekeiknek.⁴ A kisebbek kis lyukat fúr-

tak a földbe és abba kellett beletalálni a tojással. A nagyobb gyerekek pénzt dobáltak a hímes tojásba. Aki beletalált, azé lett. Lányok a legényeknek nem ajándékoztak hímes tojást, mert *nem volt szokás a lo-csolkodás*.

Húsvétvasárnap ebéd után felkeresték azokat a szántóföldeket, amelyekbe búzát vagy rozst vetettek. A föld négy sarkába letűztek egy-egy barkát – amit előbb otthon meghintettek a nagyszombaton a templomban megáldott keresztvízzel – és a földet körbejárva elimádkozták a rózsafüzért a dicsőséges olvasó titkaival:

1. Ki je od mrtvi goristano
2. Ki je v nebesa goriüšo
3. Ki nam je Dühá svetoga poslo
4. Ki je tebé, Divica, v nebesa gorivzeu
5. Ki je tebé, Divica, v nebesaj koronau

Húsvétra is sütöttek kerek, kelt fonott kalácsot, amilyent nagyobb mezei munkák és egyéb ünnepnapokon szoktak. A XX. század vége felé jött divatba a fehér öntettel leöntött és meggykompóttal díszített *húsvéti kalács*.

M. Kozár Mária

Jegyzetek:

¹ M. Kozár Mária: Tűzzel-durrall. Nagyszombati télűzés a szlovéneknél. Barátság, 2017/2, 8911-8912.

² Molitvena kniga. Murska Sobota 1941, 219-238. Küzmic Miklós: Knjiga molitvena... Sopron, 1783. imakönyvének 26. kiadása.

³ Sík Sándor magyar változatát a 15. versszakig lásd: Hozsanna! Budapest, 2011. 65. ének.

⁴ M. Kozár Mária: „Piroskák”. Húsvéti tojás a szlovéneknél. BARÁTSÁG, 2000/2, 2777. o.

A XII. stáció: „Jézust a kereszttel felemelik: meghal a kereszten” és a XIII. stáció: „Jézust szomorú anyja ölébe helyezik” a szentgotthárd-rábatótfalui kápolnában.

(2015, a szerző fotója)